

O nouă manifestare psihologică

– inteligența publică

(Rolul ei în asigurarea securității comunitare și naționale)

„Adevărul este limbajul din care se degajă universalul. Newton n-a descoperit o lege ascunsă multă vreme, așa cum ar fi găsit soluțiile unui joc de rebus, Newton a efectuat o operație creatoare. El a întemeiat un vocabular al omului, care să poată exprima în același timp căderea mărului în livadă sau ascensiunea soarelui. Adevărul nu este ceea ce se demonstrează, este ceea ce simplifică.”

(Antoine de Saint-Exupery – „Terre Des Hommes”)

1. CONCEPTUL DE INTELIGENȚĂ PUBLICĂ

Dacă întoarcem paginile oricărui ziar, în orice zi a anului, vom observa un fenomen fascinant: acțiunile aceleiași persoane publice sau același eveniment public sunt reflectate în mod diferit, fiindu-le atribuite semnificații diferite. În 1987, în Statele Unite ale Americii știrile naționale îi asaltau pe americani cu rapoarte despre destăinuirile ajutorului prezidențial care s-a declarat vinovat de mințirea Congresului Statelor Unite. Colonelul Oliver North a acoperit o operațiune secretă în care arme au fost vândute Iranului, profiturile fiind folosite pentru a finanța aripa dreaptă a unei organizații contrarevoluționare din Nicaragua. După ce o revistă națională a dezvăluit operațiunea, mai mulți cititori au răspuns:

„ Cât de trist este că noi, în Statele Unite suntem atât de dornici de a avea eroi, încât a fost nevoie să-l facem astfel pe colonelul Oliver North, un om care a mințit și a dezamăgit pentru că a putut să înarmeze mercenari care omoară civili în Nicaragua. Dumnezeu să ne ajute!” (Sora Mary Rose Christy, Burlingame, California)

„Colonelul North și-a apărât convingerile și nu trebuie să își ceară scuze. În cadrul acesta al moralei cenușii și al ezitărilor congresului, America are nevoie de mai mulți bărbați ca el.” (Steven Sullivan, Fairfax, Virginia)

Toate aceste considerații au apărut în publicația „Newsweek”, 10 august 1987.

Vedem astfel cum comportamentul aceluiași om a fost interpretat de cineva ca eroid și demn de admirație, dar și ca dezamăgitor de altcineva. Acest proces prin care oameni diferiți ajung la concluzii diferite și care l-a fascinat pe Francis Bacon acum câteva secole, a fost inclus nu de mult timp în aria de cercetare a cogniției sociale.

În aria cercetărilor actuale de psiho-sociologie, ne bazăm într-o anumită măsură pe acest fenomen al cogniției sociale. Informațiile trebuie însă bine

analizate și optim difuzate, astfel încât să înlăturăm orice posibilitate de interpretare eronată sau subiectivă și care poate duce la consecințe nedorite.

Este unanim acceptat faptul că în situații deosebite sau chiar excepționale iese la iveală adevărata față a omului. Vedem în realitate că nu doar omul se dezvăluie celorlalți în anumite momente, ci și o comunitate umană își dovedește capacitățile interpretative și decizionale atât în evenimente aparte, cât și obișnuite.

La fel ca în teatru, apariția unui personaj suscită interesul și generează comentarii. Noul concept pe care îl introducem în sfera psihosociologiei este strâns legat de comportamentul moral. În sens larg, morala a fost și încă este un criteriu de apreciere profund analizat și care a stat la baza constituirii colectivităților umane. Chiar dacă formele totemice și regulile endogamice au fost precursorii constituirii și continuității comunității, ele au reușit să salveze oamenii de disperarea alienării și teama de nesiguranță, realități dureroase ale vremurilor prezente. O nouă apariție în domeniul interpretării socialului nu face decât să stârnească noi discuții, care, cu siguranță, vor duce la construirea tot mai completă a noii realități luate în discuție. Această apariție este inteligența publică (IP).

Conceptul de inteligență publică este nou, nu există în literatura psihologică sau sociologică denumit sau definit ca atare. Din aceste motive, demersul de definire nu este unul facil, însă considerăm că trebuie luată în considerare această noțiune capabilă să explice unele comportamente sociale ale indivizilor.

Cu siguranță, acesta este doar primul pas, teoretic, în dificila încercare de a introduce în terminologia psihologiei sociale un nou termen, dar cercetările ulterioare vor contribui la îmbogățirea sensului acestui concept, precum și la precizarea utilităților lui practic-aplicative.

În prezent, pentru explicarea conceptului de inteligență sunt utilizați mulți termeni, fără a exista însă un consens în ceea ce privește manifestarea diferită a acestei abilități umane. Pentru a putea formula o definiție a inteligenței publice (IP), va trebui să recurgem la lămurirea unor concepte privind formele de inteligență implicate, precum și la ceea ce reprezintă aspectul public în această abordare. Prin urmare, este necesar să deosebim IP de inteligența abstractă, de inteligența socială, de inteligența emoțională și de inteligențele multiple despre care vorbește H. Gardner. Astfel, vom încerca să găsim atât punctele comune, cât și deosebirile inteligenței publice de acestea, precum și modurile în care se regăsesc ele în componența IP ori cum o influențează.

De asemenea, aspectul public al acestei noi (ca abordare, nu ca existență) inteligențe trebuie racordat la realitățile societății actuale, o societate în spațiul căreia actorii sociali trăiesc satisfacții, împliniri, dar și numeroase drame determinate de schimbări rapide cărora nu le mai pot face față.

Într-o societate în care definitorie este schimbarea, oamenii au de răspuns unei singure cerințe pentru a supraviețui și pentru a evolua social, cultural și moral: adaptarea. Aceasta nu se poate realiza decât printr-o modalitate eficientă de regândire a spațiului social, de reconstruire a variabilelor lui, astfel încât individul să poată reacționa adecvat la solicitările

mediului său. În acest context, IP devine principala trăsătură care trebuie dezvoltată atât la nivel individual, cât și la nivel colectiv. Ea se prezintă ca o resursă care trebuie exploatată pentru a genera noi configurații funcționale comunitare și de aceea este necesar să abordăm o varietate bogată de aspecte psiho-sociologice.

2. IP ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ

Drepturile și libertățile fundamentale ale cetățeanului sunt, în mare parte, asigurate prin activitățile desfășurate în acest sens de către Jandarmeria Română, parte a sistemului național de apărare, cu atribuții în domeniul securității naționale. Printre interesele fundamentale ale României pe termen mediu și lung se află și: asigurarea prosperității generale a societății românești și a securității cetățenilor țării, dezvoltarea culturii și vieții spirituale în acord cu valorile naționale tradiționale și cu cele universale, asigurarea vigoriei, sănătății fizice și morale a tuturor cetățenilor. Ne-am oprit doar asupra acestor interese, deoarece ele reprezintă unul din motivele pentru care am considerat necesară abordarea proceselor comunitare ca resurse esențiale ale securității naționale. Parte a personalității comunității, după cum se va vedea mai departe, IP poate asigura stabilitatea socială și securitatea națională prin intermediul componentelor procesuale pe care le presupune. În afara altor factori de risc la adresa securității naționale a României (existența în plan regional sau subregional a unor tensiuni și conflicte militare, proliferarea și diseminarea necontrolată a tehnologiilor și materialelor nucleare, a mijloacelor de distrugere în masă, expansiunea rețelelor și activităților teroriste, a crimei organizate etc.), ne vom opri la cei care pot fi influențați pozitiv de către o acțiune sau intervenție la nivel social. O astfel de intervenție o reprezintă IP, mai exact stimularea dezvoltării ei. Birocrația excesivă, prelungirea unor dificultăți interne de natură socială care afectează critic funcționarea societății românești, deteriorarea mediului ambiant, atitudinile de separatism, xenofobie, intoleranță, conflictele etnice și religioase constituie riscuri pentru securitatea națională prin efectele pe care le produc, urmând un circuit simplu:

instabilitate, haos social ⇒ afectarea stării de sănătate mintală a unei părți a populației ⇒ crearea stării de nesiguranță ⇒ stare defensivă încărcată de anxietate ⇒ acțiuni sau reacții agresive, uneori impulsive, de apărare ⇒ dezordine socială / haos social ⇒ afectarea stabilității interne a țării

Secolul al XXI-lea a venit însoțit de o cerere accentuată de securitate în societatea democratică. Această cerere este motivată atât de creșterea generală a delictelor și infracțiunilor, cât și prin nevoia de pregătire pentru a face față tensiunilor generate de posibilitatea unui atac terorist. Pentru a reduce aceste riscuri de insecuritate socială și psihologică, este nevoie de regândirea procesului socio-educativ prin deplasarea accentului formativ dinspre teorie spre latura practică. Individul trebuie să știe ce să facă, dar și cum să facă pentru a trăi în liniște și armonie cu toți semenii săi. Importanța igienei mintale în societate este universal admisă. IP reprezintă un instrument prin care se poate asigura și menține sănătatea mintală, esențială pentru luarea unor decizii corecte și adaptative. Numeroasele mutații survenite în lumea contemporană au influențat profund viața fiecărui individ. Suntem obligați să ne schimbăm rapid multe comportamente, într-un interval destul de

scurt, pentru a ne adapta. Progresul societății nu poate lăsa indiferent pe nimeni. Fiecare individ din comunitatea umană asimilează factorii sociali cu care se confruntă, fiind obligat să-și adapteze, poate chiar să-și reorganizeze personalitatea, în conformitate cu aceștia. Nimeni nu poate trăi în afara sistemului social. Omul este parte a societății căreia îi aparține. El este cel care "construiește", "alege" sau "distruge" în societate. Modelul socio-cultural, instituțiile, relațiile umane, normele social-juridice, sfera politică și economică reprezintă provocările societății. La acestea, individul răspunde în funcție de trebuințele sale, de aspirații, de sistemul valoric propriu, de tipul de personalitate structurat. De acordul sau de dezacordul acestor factori colectivi și individuali depinde starea de echilibru a societății, dar și a fiecărui individ în parte. Nu poate exista însă niciodată un acord perfect între individ și societate. O situație ideală are întotdeauna caracterul unei reprezentări utopice. Toți cei care au imaginat cetatea ideală au cultivat, în esență, concepția că numai un Supra-eu moral (colectiv și individual) puternic poate asigura stabilitatea, securitatea ei. Aceste realități obiective nu pot fi neglijate și tocmai de aceea un demers științific în direcția optimizării interacțiunii societate / individ este actual și necesar.

Impactul resurselor umane asupra securității naționale este decisiv. Fără oameni bine pregătiți, care să înțeleagă nevoia creării și menținerii unui context social securizant, nu sunt posibile intervenții menite să schimbe atitudini. Sistemul psihic uman este, în aparență, unul paradoxal, fiind, în același timp, puternic și fragil. Totodată, se știe că schimbarea mentalităților este un proces dificil, care presupune certitudini sociale, voința de schimbare, dar și capacitatea de schimbare. Pentru a avea o populație creatoare de valori utile societății, un stat trebuie să îi asigure acesteia îngrijirea medicală necesară, să îi creeze oportunități de educație în diferite domenii, să stimuleze capacitățile tehnico-motrice ale unei părți largi a populației, să faciliteze constituirea unui cadru social propice traiului liniștit, în siguranță și în care nevoile de bază ale individului să poată fi asigurate.

Care sunt deosebirile de alte tipuri de inteligență identificate până în prezent, precum și modul în care această formă nouă este capabilă să influențeze comportamentele decizionale individuale sau colective, vom vedea în cele ce urmează.

3. INTELIGENȚA ACADEMICĂ ȘI IP

În societatea actuală se înțelege prin inteligență aptitudinea de a înțelege relațiile care există între elementele unei situații și de a te adapta astfel încât să-ți realizezi propriile scopuri. Multă vreme s-a crezut că numai activitatea conceptuală și logică a omului, elaborată pe plan verbal, este inteligentă, pe când celelalte comportamente adaptative ar rezulta din activitatea instinctivă. De la începutul secolului XX însă, s-a stabilit în mod cert existența și a altor forme de inteligență. Pe de altă parte, s-a propus (E. L. Thorndike, 1920) distincția între cel puțin trei tipuri de inteligență: inteligența abstractă sau conceptuală, caracterizată prin aptitudinea de a utiliza materialul verbal și simbolic; inteligența practică, care se află în apele sale în concret, când are de manipulat obiecte; inteligența socială, în sfârșit, care implică comprehensiunea ființelor umane și ușurința de a se acomoda cu ele. Sternberg a elaborat teoria triarhică a inteligenței, delimitând trei tipuri de inteligență practică:

inteligența componentială – este inteligența măsurată prin testele standard și este importantă în asimilarea de noi informații și analizarea lor critică;

inteligența experiențială – îi ajută pe oameni să se adapteze creativ și efektiv la noi situații;

inteligența contextuală – îi ajută pe oameni să selecteze din mediul în care funcționează, să se adapteze la acest mediu și să îi modifice dacă e necesar.

IP ar corespunde inteligenței contextuale, însă conținutul său cuprinde multe aspecte privind reactivitatea și capacitatea decizională adaptată socialului. Prin urmare, prin inteligență abstractă sau academică se înțeleg mai ales acele capacități cognitive pe care le utilizează individul în rezolvarea problemelor, iar această inteligență este apreciată mai ales prin prisma obținerii unor performanțe școlare și a raportării lor la anumite criterii concrete, de regulă cantitative. IP presupune inteligență abstractă, un anumit nivel de dezvoltare cognitivă, dar manifestarea ei presupune și alte aspecte, pe care le vom dezvolta mai departe.

4. INTELIGENȚELE MULTIPLE ȘI IP

Profesionalizarea indivizilor în diferite domenii de activitate duce la formarea și dezvoltarea unor tipuri particulare de inteligență, care reprezintă fie aplicarea și amplificarea inteligenței generale, fie valorificarea inteligenței fluide, fie rezultatul învățării și educației într-un domeniu determinat de activitate. Putem menționa, din acest punct de vedere, inteligența matematică, inteligența generală, inteligența tehnică. În cazul jandarmilor, este evidentă orientarea acestora către latura umană a activității lor, în măsura în care interacționează permanent cu un public numeros, iar relațiile corecte, profesionale și civilizate cu cetățeanul reprezintă baza majorității misiunilor executate de ei. Este nevoie nu doar de inteligență să știi să te relaționezi cu alții, ci ai nevoie de multe calități pentru ca aceste relații să fie eficiente.

Dintr-un punct de vedere asemănător, care evidențiază dimensiunile multiple ale inteligenței, unii autori vorbesc despre inteligența multiplă.

Astfel, Howard Gardner [Gardner, 1993] stabilește, în acest cadru conceptual, mai multe tipuri de inteligență. Cele șase tipuri de inteligență sunt : lingvistică, logico-matematică, spațială, muzicală, kinestezică, intrapersonală și interpersonală, cărora le-a mai adăugat inteligența naturalistă. Interesant este faptul că inteligențele descoperite de Gardner seamănă foarte mult cu cele șase arte în care chinezii de acum mai bine de două mii de ani măsurau eficiența : cititul, aritmetica, muzica, orientarea în spațiu, călăritul, celebrarea riturilor și ceremoniilor în viața publică și privată. Ne interesează mai ales inteligențele intrapersonală și interpersonală, deoarece ele se referă mai ales la relațiile stabilite cu sine și cu ceilalți în mediul social, sub aspect relațional.

Inteligența intrapersonală constă în abilitatea de a te întoarce spre tine și de a avea o imagine corectă despre tine, astfel încât să poți utiliza acest „model” pentru a te relaționa cu ceilalți și să reacționezi în raport cu situația de viață trăită.

Inteligența interpersonală exprimă, în concepția lui Gardner, abilitatea de a-i înțelege pe ceilalți: ce-i motivează, cum muncesc și cum să muncești

cooperând cu ei. Se pare că politicienii, medicii, psihologii și liderii religioși dau dovadă de o inteligență interpersonală foarte mare.

Putem astfel înțelege că IP este, până în acest punct al abordării noastre, nu doar un ansamblu de capacități cognitive, ci și abilitatea de a-i înțelege pe ceilalți. Un jandarm care nu are capacitatea empatică dezvoltată, care nu este „dispus” să-i înțeleagă pe alții, modul lor de a reacționa, nu se poate integra corespunzător nici într-un colectiv specific de muncă, dar nici în misiunile executate. Rezultă așadar că o parte a definiției IP se referă la acele calități individuale regăsite în rezolvarea concretă a unor probleme, inclusiv a celor care afectează viața în colectiv.

4. INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ȘI IP

În 1995, D. Goleman [Goleman, 2001] a scris lucrarea Emotional intelligence, incluzând istoricul problemei și descriind caracteristicile principale ale inteligenței emoționale. Autorul a plecat de la întrebarea: ce calități ale minții și spiritului determină succesul unei persoane? El a observat că elevii considerați deștepți în școală nu ajung întotdeauna să fie persoane de succes sau cu priză la public. Goleman redefinește ce înseamnă „a fi deștept”, arătând o nouă perspectivă de a privi raportul minte-inimă, reșezând emoțiile la locul cuvenit și arătând influența lor asupra minții.

Așa cum QI-ul măsoară inteligența, tot astfel QE (coeficientul de emoționalitate) măsoară inteligența emoțională. Cu alte cuvinte, QE măsoară abilitatea afectivă general umană, dar pe care fiecare o posedă în grade diferite, așa cum este și în cazul inteligenței. QE nu este opus QI-ului. Unele persoane le pot avea pe ambele dezvoltate, după cum ele pot fi la fel de slab dezvoltate. De regulă, ele sunt inegale, în sensul că una dintre inteligențe este mai dezvoltată, iar cealaltă mai puțin. Goleman este însă de părere că, în viață, te ajută mai mult inteligența emoțională decât inteligența abstractă.

În literatura psihologică motivațională, cea care prezintă motivația comportamentelor noastre și modul în care ne putem dezvolta prin controlarea trăirilor și gândurilor, cititorii sunt învățați cum să-și dezvolte valențele ascunse, începând prin a li se propune să intre în contact cu emoțiile lor. Emoțiile noastre sunt considerate a fi factorii care ne influențează cel mai mult modul în care reacționăm, luăm decizii, ne raportăm la propriul sistem de valori și comunicăm cu ceilalți. Astfel, dacă reușim să ne controlăm emoțiile, putem avea lucrurile sub control, indiferent de context.

Ni s-a spus mereu să nu ne exprimăm emoțiile, mai ales în public, pentru că asta înseamnă imaturitate. Mai mult, ni s-a spus că este un semn de slăbiciune să-ți recunoști trăirile. Ni s-a mai spus că omul este o ființă rațională. Suntem acum puși în situația de a ne gândi la om ca la o ființă predominant emoțională. Apare o dilemă: ce să mai credem, omul este rațional sau emoțional? Până de curând emoțiile erau considerate ceva de care trebuie să scapi dacă vrei să nu ai neplăceri. Azi se știe că emoțiile pot fi controlate, educate și că beneficiile obținute în urma acestui proces sunt enorme.

Iată că o nouă abordare, inteligența emoțională, redefinește imaginea despre lume și om. Redusă la esență, inteligența emoțională are trei componente: cunoașterea propriilor emoții, „gestionarea” acestora și înțelegerea și luarea în considerare a emoțiilor celorlalți.

Modalitatea prin care realizezi că dozarea propriilor emoții este o acțiune care are un rol determinant în modul în care ești perceput de ceilalți reprezintă un factor cheie în cadrul inteligenței emoționale. Persoanele care au un QE ridicat știu, în general, să-și direcționeze foarte bine acțiunile în viață. Dincolo de faptul că-și stabilesc obiective realiste și stabilesc priorități, în plus au capacitatea de a apela la rațional atunci când sunt puse să ia decizii.

Așadar, înainte de a gândi simțim, iar acest aspect emoțional al naturii umane ține de instinctul de conservare. Tot de acest instinct ține și rezerva exprimării în public a emoțiilor, dar și de anumite limite convenționale, sociale, precum și de prejudecăți și de teama de a nu părea slab.

În plan profesional, militarul nu se exprimă emoțional decât foarte puțin. El este un om ca toți ceilalți, are și rațiune și simțire, însă misiunile sale l-au învățat și altceva: trebuie să ai suficientă stăpânire de sine așa încât, în momentele grele, să ai puterea să îi sprijini pe alții, să îi ajuți, să îi aperi, chiar dacă și ție îți este cel puțin teamă. El are însă conștiința menirii și datoriei sale. Autocenzura emoțională este absolut necesară. Este acceptată o gamă restrânsă de manifestări comportamental-emoționale și chiar și acestea doar în anumite situații. Nu, nu este vorba despre intenția de construire a unor roboți cu față umană. Însă, să ne gândim un pic, oare câtă încredere ar putea avea cineva într-un militar pe care îl sperie, de pildă, un cetățean amețit de băutură, care țipă, amenință și face multă, multă gălăgie? Dacă ne gândim și la acest aspect aparent minor, alături de altele, vom înțelege poate mai bine de ce militarii trebuie să aibă un autocontrol înalt, inteligență și disponibilitatea afectivă de a înțelege omul, nu doar arma.

Observăm acum că, pe măsură ce ne depărtăm de abordarea clasică a inteligenței, și anume aprecierea omului în funcție de performanțele sale academice și de IQ-ul său, inteligența capătă noi valențe, este modelată motivațional și afectiv, astfel încât IP cuprinde și gândire, și relație, și emoție, și motivație.

5. INTELIGENȚA SOCIALĂ ȘI IP

Inteligența socială este percepută mai ales sub aspectul manifestării unor trăsături de personalitate ale individului, respectiv, după cum apreciază Harrison G. Gough [Gough, 1969], capacitatea de statut, sociabilitatea, prezența socială și socializarea.

Mihaela Minulescu [Minulescu, 1996] adaptează scările descrise de Gough și precizează că acestea au următoarele semnificații: capacitatea de statut – validează nivelul relativ al venitului, educației, prestigiului și puterii atinse în mediul socio-cultural propriu subiectului, precum și calitățile de ambiție și încredere în sine; cuprinde acele calități care stau la baza propensiunii sociale, indică gradul de conștiință socială și gradul de interes pentru participarea la viața socială a grupului. Lipsa dezvoltării acestei calități se exprimă prin timiditate, apatie, lentoare, gândire stereotipă, limitare în concepții și interese, stângăcie în situațiile sociale.

Sociabilitatea este dată mai ales de numărul și tipul activităților la care subiectul participă. Se exprimă printr-o anumită plăcere pentru interacțiunile sociale, sentimentul de echilibru și încredere în sine și în relațiile cu ceilalți, interese culturale și intelectuale, toleranța față de ceilalți, standarde stricte pentru sine. Scorurile înalte dobândite la această scară dovedesc

comportament participativ, întreprinzător, ingenios, competitiv, fluentă în gândire, originalitate, maturitate, siguranță de sine.

Prezența socială se exprimă prin implicarea în activitățile sociale, iar socializarea reflectă gradul de maturitate socială, integrare în viața colectivului și corectitudine. De asemenea, înseamnă sensibilitate socială, empatie, optimism, adaptare familială; scorurile scăzute indică tendința spre alienare, resentiment și izolare socială.

Toate aceste trăsături de personalitate pot fi investigate cantitativ, ca nivel de dezvoltare, dar și calitativ, prin cumulara celorlalte date și scoruri de la alte scări ale inventarului. Ele au valoare orientativă pentru aprecierea nivelului inteligenței sociale a unui individ. Inventarul California (CPI) poate fi utilizat atât pentru investigarea personalității individului, cât și pentru detectarea și aprecierea unor trăsături ale unui grup, ale unei comunități. Din acest motiv, CPI este considerat un instrument util psihologiei sociale, deoarece oferă informații despre o varietate mare de particularități cognitive, sociale și comportamentale.

IP se deosebește de inteligența socială, așa cum apare ea ca reprezentare socială, mai ales prin acele trăsături care caracterizează individul sau grupul nu atât la nivelul integrării sociale, cât mai ales în ceea ce privește adoptarea unor comportamente orientate spre dinamizarea colectivității, spre exprimarea atitudinilor constructive, care să conducă la stabilitate și eficiență colectivă.

Vom vedea mai departe modul în care IP funcționează ca un vector comunitar și social, dinamizând și orientând comunitatea către acele activități utile sieși și societății, exercitând concomitent presiuni de stabilizare sau de schimbare a unor valori social-morale, tradiții, obiceiuri etc. De asemenea, abordând această IP ca trăsătură a personalității individuale și colective, vom înțelege că acest „dat” dinamic evoluează și în funcție de schimbările intervenite în societatea modernă, cu tot ceea ce implică aceasta. Astfel, apare și se justifică nevoia identificării unui instrument util psihologiei și sociologiei pentru dezvoltarea unor calități și abilități decizional-relaționale individuale și colective. Importanța acestui instrument pentru jandarmerie (și nu numai) se regăsește atât în înțelegerea și abordarea eficientă a colectivităților umane, cât și în stimularea dezvoltării unor trăsături individuale care se manifestă mai ales în spațiul relațional-social.

6. IP CA VECTOR COMUNITAR ȘI SOCIAL

IP apare, după cum am putut vedea, într-un cadru social. Ea este un produs social, deoarece, comportamentul uman este un comportament social, modelat sub presiunea societății. De aceea, apare necesară intervenția unei anumite forme de inteligență prin care omul și comunitatea din care face parte să se poate adapta permanentelor schimbări de mediu, natural și social. Comunitatea este „depozitul” în care se găsesc resursele inteligenței publice.

Ca vector social, IP reprezintă un ansamblu de reprezentări sociale, de abilități cognitiv-afective și social-morale care îi permit individului să devină un inițiator al schimbărilor din viața sa și a grupului, să se adapteze creator regulilor colectivității de apartenență, iar grupului îi permit anticiparea consecințelor adoptării unor decizii, adaptarea critică și rapidă la transformările

mediului social. Prin urmare, cuvântul-cheie care definește IP ca vector social este dinamizare.

Folosim inteligența pentru a răspunde unor probleme puse de propria persoană, de comunitate, de societate, dar astfel încât să ne adaptăm. Prin urmare, atâta timp cât comunitatea constituie un suport pentru dezvoltarea inteligenței, prin cerințele exprimate, prin experiențele pe care le produce, prin problemele sociale pe care le ridică, de interes public, se poate spune că IP funcționează după anumite legi:

- legea concentrării – prin IP sunt abordate mai multe probleme sociale concentrate într-un spațiu delimitat, spațiul comunitar;

- legea divizării – prin IP sunt abordate probleme din comunități diferite, probleme mai mult sau mai puțin asemănătoare, dar care au finalitate social-adaptativă;

- legea generalizării – de multe ori se consideră că, la probleme asemănătoare din comunități diferite, se pot adopta aceleași soluții identificate anterior, în situații similare, adică există credința că anumite decizii care au funcționat într-o comunitate pot funcționa și în altă comunitate;

- legea inovației – IP produce noi soluții, originale, la situații noi.

Așadar, IP nu este un dat comunitar static; datorită permanentelor presiuni la care este supusă, ea se revizuieste permanent, se reînnoiește, se îmbogățește. Este limitată, individual și în manifestările colective, de masă, de nivelul inteligenței abstracte, este influențată, la nivel individual, de dezvoltarea celorlalte componente ale personalității, iar la nivel colectiv de particularitățile, valorile și normele grupului/ale comunității.

Dacă vorbim despre comunități, trebuie să amintim că una dintre trăsăturile lor o reprezintă tradițiile. Acestea îl determină pe individ să adopte anumite comportamente. În societatea modernă, tradițiile sunt afectate și ele de valul schimbării; chiar se vorbește despre o „invenție a tradițiilor” [Chelcea, 1998]. În acest context, IP este nevoită să evalueze două situații pentru a vedea dacă este necesară această schimbare și trebuie adoptate noi comportamente:

- într-un prim caz, IP face posibilă schimbarea, întrucât ea constituie manifestarea deciziei de desprindere de situația actuală, considerată învechită, depășită;

- în al doilea caz, IP analizează valențele pe care le aduce în discuție schimbarea, analizează riscurile și avantajele și decide ca situația actuală să rămână neschimbată.

În procesul de modificare a unei stări, implicată este inteligența individului. Dacă ne referim la o comunitate, aceasta presupune existența mai multor indivizi, deci a mai multor inteligențe, care, puse în slujba obținerii unui bine comun, pot găsi cele mai bune soluții pentru ca indivizii să poată evolua, iar o dată cu ei comunitatea să își întărească stabilitatea, să poată lua decizii bune în sens adaptativ. IP are rolul de a ordona realitățile prezente, iar prin conlucrarea inteligențelor individuale să găsească fundamentele unui viitor mai bun. IP este deci un factor care asigură ordinea socială și reprezintă o

necesitate pentru prezent și un model de construit pentru viitor. Ea aranjează logic și structurează valorile pe care societățile și le propun.

Dacă ne referim la IP ca rezultată comunitară, înțelegem că nu este deloc o abilitate socială psihologizată, datorită includerii în componența termenului a noțiunii de inteligență, ci este o trăsătură umană, care presupune nu doar cognitiv, ci oferă și susține un suport de afectivitate colectivă, decizie și adaptare. Cuvintele-cheie care caracterizează IP ca rezultată comunitară sunt: inteligență, afectivitate, decizie, comunitate.

7. IP CA TRĂSĂTURĂ A PERSONALITĂȚII INDIVIDUALE ȘI COLECTIVE

După cum am văzut în paragraful referitor la inteligența socială, acest aspect se regăsește în componența personalității individului și se exteriorizează sub diferite forme. Sociabilitatea, capacitatea de statut, prezența socială sunt trăsături ale personalității individului. În funcție de nivelul dezvoltării lor, subiectul unei acțiuni sociale se raportează la o problemă socială, încercând să o rezolve în favoarea sa. În realitate, sunt implicate mai mult aspectele cognitive ale personalității, în sensul că are loc o evaluare a situației, este construit mental un raționament, o strategie de rezolvare, sunt anticipate rezultatele și are loc implicarea emoțională de o anumită intensitate în raport cu scopul urmărit.

Până în acest punct, nimic mai mult decât rațiune și afectivitate. Cu ajutorul IP, omul privește spre trecut, învață din el și încearcă să modeleze prezentul. Încearcă să evite greșelile făcute de sine sau de alții în ceea ce privește relaționarea socială, pentru a interveni în construirea viitorului.

IP individuală este influențată de alte tipuri de inteligență, dar le include, mai ales în privința aspectelor care țin de relaționarea socială. Astfel IP depinde de nivelul dezvoltării intelectuale, de inteligența emoțională, de capacitatea de integrare în colectivitate, însă le depășește. La nivel individual, IP se caracterizează prin: adaptare, spirit critic, creativitate, integrare.

Modul în care evoluează o comunitate depinde nu doar de personalitățile individuale, ci și de situația politică, economică și culturală a societății. Astfel, IP va depinde de nevoile, mentalitățile, aspirațiile societății în ansamblu și de cele ale comunității în special. De aceea, va căpăta forme particulare la nivelul comunității.

Într-o colectivitate, există o anumită modalitate de a raționa. Nu este chiar același lucru cu logica colectivă, despre care vorbea Le Bon referindu-se la mase, însă se apropie de ea prin faptul că inteligența se prezintă într-o lumină nouă. Nu se poate vorbi despre o inteligență care funcționează universal. Am mai afirmat că IP este flexibilă și adaptabilă.

În literatura străină, conceptul de inteligență publică nu este întâlnit. Totuși, formularea „inteligență publică” se regăsește la americani atunci când se referă la educația publică, la învățământul public, înțelegând prin ea acel proces de formare social-cognitivă a copilului într-o școală publică.

Enciclopedia Wikipedia cuprinde o referire la această sintagmă însă precizează că inteligența artificială distribuită către public privește un mare număr de persoane din public care ajută la crearea unor aplicații de inteligență artificială, al căror pionier este considerat Chris McKinstry, care a lansat în

1996 un program numit MISTIC (Minimum Intelligent Signal Test Item Corpus).

Întâlnim și conceptul de inteligență colectivă, pe care Tom Atlee, Douglas Engelbart, Cliff Joslyn și Ron Dembo o consideră „gândire de grup” (groupthink), iar din punct de vedere individual o relație cognitivă între membrii unei comunități care îi determină să coopereze într-o acțiune. În acest context, se pune problema consensului în luarea deciziilor. Inteligența colectivă, care are antecedente în conceptul de „noosferă” al lui Pierre Teilhard de Chardin, în „creierul lumii” al lui H.G. Wells, iar mai recent analizat în profunzime de Pierre Levy într-o lucrare având numele conceptului în discuție, de Howard Bloom în „Creierul global” și de Robert David Steele Vivas în „Noua putere a inteligenței”, reprezintă o inteligență a cetățenilor care trebuie să rezolve diversele probleme cu care se confruntă în mod legal și etic. Aceste rezolvări creează inteligența publică, care îi caracterizează pe toți oficialii și managerii onești și care, se speră, duce către o inteligență națională.

În timp ce inteligența de grup și cea artificială au ceva concret de oferit, inteligența publică reprezintă rădăcina dezvoltării unei comunități/societăți în care să predominare reale valori intelectuale, morale, să fie o inteligență distribuită pentru binele comun. Indivizii care respectă inteligența comunității sunt mai încrezători în forțele proprii și înțeleg ceea ce psihologi gestaltiști au afirmat cu mult timp în urmă: întregul este mult mai mare și mai valoros decât suma părților individuale.

Fiecare comunitate are anumite elemente definitorii, care țin de spațialitate, componentă, profesie etc. Prin urmare, inteligența în luarea deciziilor la nivelul fiecărui tip de comunitate va fi determinată de aceste elemente definitorii și care influențează întreg modul de comportare și manifestare colectivă.

Orice comunitate are un sistem axiologic propriu, care normează în stil unic trăsăturile personalității umane, actele și conduitele indivizilor, modul de a gândi și interpreta lumea. Acest sistem de normare și reglare este modelul socio-cultural. El imprimă un anumit fel de a fi și de a gândi, contribuind în mod esențial la formarea personalității indivizilor aparținând aceluiași grup etno-cultural, conferindu-i un profil specific și ca un răspuns tip feedback indivizii imprimă anumite trăsături comunității, făcând posibilă afirmația că există și o personalitate a comunității. Variațiile depind de modelul socio-cultural considerat. Cuvântul-cheie în cazul considerării IP ca o componentă a comunității este modelul socio-cultural.

8. SOCIETATEA MODERNĂ ȘI IP

Dacă sondăm în profunzimea inteligenței publice vom descoperi motivele care o fac funcțională: anumite tendințe submisive, nevoia de a fi acceptat, nevoia de confort psihic, ambiție, interese estetice și etice, teama de sancționarea socială, nevoia de a fi cu ceilalți, de a stabili relații. Satisfacerea acestor nevoi va asigura autonomia funcțională esențială a individului.

Siguranța psihologică a individului este asigurată în cadrul comunității. La rândul ei, aceasta are o anumită stabilitate atâta timp cât membrii depun un efort colectiv de conservare a valorilor și tradițiilor ei. Dar fiecare epocă are specificul ei, o anumită marcă psihologică. În fiecare epocă se produc schimbări sociale care influențează direct viața membrilor societății, obligându-

i să se adapteze factorilor de schimbare sau factorilor de progres. Adeseori, confruntarea brutală, bruscă, a populației cu aceste schimbări, care obligă la adaptare prin asimilarea factorilor de noutate, implică o renunțare la vechile obiceiuri, la unele conduite, la unele moduri de gândire etc. Toate acestea vor genera reacții din partea membrilor comunității, din partea diferitelor grupe sociale, iar în planul organizării și funcționării instituțiilor sociale apar crize. Aceste crize psiho-sociale sunt, de regulă, crize de progres, care au două aspecte: unul structural și unul adaptativ. Schimbările pot duce la tulburarea ordinii sociale, dar și stagnarea poate provoca același efect, din cauza uzurii și devalorizării.

Viața omului modern este dominată de „randament și profit”, antrenând o competiție a intereselor care suprasolicită viața emoțională, capacitățile de adaptare, conduitele, modul de a gândi al oamenilor. La acestea se adaugă „dizolvarea individului” în „masele aglutinate”, situație ce produce importante mutații în planul sănătății mintale.

În aceste condiții apar „bolile civilizației”, de multe ori având caracter colectiv sau de masă, în realitate unele dintre ele fiind manifestări cunoscute înaintea epocii revoluției tehnologice sub numele de „psihoze colective”.

În societățile moderne, influența mass-media generează himere și inhibă individul în gândire, oferindu-i șabloane de raționamente. În lucrarea „Psihologia sinelui”, Ion Mânzat [Mânzat, 2000], îl citează pe G. Anders, care afirma: „ A apărut tipul sihastrului de masă și acum stau, milioane de exemplare, fiecare izolat de celălalt și totuși fiecare aidoma celui alt, izolați în chiliile lor”. Se vorbește tot mai mult despre influențele mass-media asupra mentalului individual. Mass-media este acuzată că îi prezintă omului un simulacru de realitate, o realitate construită, iar boala de care suferă omenirea acum este iconomania, considerată în același timp un instrument al idiotizării, pentru că imaginile arată într-un anumit fel lumea, ascunzând-o. Omul este, într-adevăr informat, însă pentru că lui i se dau de-a gata niște modele, i se sugerează anumite moduri de gândire, el nici măcar nu își mai pune problema adevărului.

La nivelul comunităților actuale, putem spune că IP are și un rol corectiv, uneori cu valențe terapeutice. Ea se bazează pe faptul că eficiența maximă o obține prin manifestarea sa colectivă, având astfel rolul de a sugera căile pe care individul trebuie să le adopte pentru a se adapta. Apartenența individului al un grup duce la modificarea, adeseori inconștientă a gândirii individului, în funcție de filtrele și presiunile mediului social. Expresia individuală este modelată de colectivitate, nu doar prin sancționarea aspectelor negative, patologice, distructive, ci și pentru a proteja energia internă.

Definirea IP este un proces extrem de dificil, însă nu imposibil. Manifestările umane , în general, sunt greu de descifrat și interpretat. Am înțeles însă că este nevoie de un concept nou, care să surprindă profunzimea manifestărilor sociale ale individului și comunității. Acest concept este inteligența publică.

Marcel Proust spunea: „Personalitatea noastră socială este creația gândirii celorlalți”. Având în vedere și această realitate, am delimitat inteligența publică de celelalte inteligențe, pentru a-i construi propriul destin,

pentru a-i delimita sfera conceptuală, pentru a-i identifica manifestările și expresiile particulare.

Cu siguranță, pe parcursul aprofundării acestei problematice, vom descoperi noi valențe ale conceptului, sperând ca el să ajungă un instrument real și eficient utilizat în practica dezvoltării comunităților și, de ce nu, a societăților.

Gianina Gândea

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

Chelcea, Septimiu (coord.) – Memorie socială și identitate națională, Editura INI, București, 1998;

Chirică, Sofia – Inteligența organizațiilor, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003;

Gardner, Howard – Frames of Mind, Harvard University, HBS Press, 1993;

Goleman, Daniel – Inteligența emoțională, Editura Curtea Veche, București, 2001;

Gough, Harrison G.– Manual for the California Psychological Inventory, Palo Alto, California, Consulting Psychologist Press, Inc., 1969;

Lieury, Alain – Introducere în psihologie, Editura Antet, f.a.;

Maslow, Abraham - A Theory of Human Motivation, în Psychological Review, 50, 1943; Motivation and Personality, New York, Harper & Row Publisher, 1970;

Mânzat, Ion (coord.) – Psihologia sinelui, Editura Eminescu, București, 2000;

Minulescu, Mihaela - Chestionarele de personalitate în evaluarea psihologică, Garell Publishing House, București, 1996;

Mucchielli, Roger - La dynamique des groupes, L. la Neuve, Paris, 1978;

Neculau, Adrian (coord.) – Psihologie socială, Editura Polirom, București, 1996;

Piaget, Jean– Epistemologia genetică, Editura Dacia, , Cluj, 1973;

Seamon, John G, Kenrick, Douglas T.– Psychology, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1992.